



Türkiye’de Değerler Eğitimi Literatüründe Empati: Bir Sistematik Derleme ve Betimsel Analiz¹ **Şahin ŞİMŞEK²**

Öz

Empati, insanları birbirine yakınlaştıran görünmez bir bağ olarak anlamayı kolaylaştırır, anlaşma ortamı hazırlar ve böylece sevgiyi mümkün kılar; toplumda hoşgörü ve dayanışmanın temelini oluşturur. Empati, diğer tüm ahlaki ve sosyal değerlere zemin hazırlayarak bireyin sağlıklı toplumsal ilişkiler kurmasını sağladığı için ilk kazandırılması gereken değerlerdendir. Son yıllarda okul ortamında artan akran zorbalığı, çocuklara empati değerinin kazandırılmasının ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu değer, zorbalık davranışlarının temel nedenlerinden biri olan “öteki”ni anlayamama ve ona karşı duyarsızlaşma sorunlarının çözümünde hayati rol oynamaktadır. Bu çalışmanın amacı Türkiye’de değerler eğitimi alanında empati konusunu ele alan akademik literatürün sistematik bir şekilde incelenmesi ve betimsel analiz yoluyla mevcut durumun ortaya konulmasıdır. Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Araştırmada sistematik derleme yöntemi kullanılarak, 2009-2025 yılları arasında, on yedi yıllık bir süreçte, Türkiye’de yayımlanan empati odaklı eğitim araştırmaları kapsamlı bir şekilde taranmıştır. Belirlenen kriterlere göre seçilen makaleler, betimsel analiz tekniği ile tematik olarak sınıflandırılmıştır. 2020 sonrası pandemi döneminde sosyal-duygusal öğrenmenin önem kazanmasıyla bu alandaki çalışmalar çoğalmıştır. Çalışmaların %65’inin nicel yöntemlerle gerçekleştirildiği ve empatinin öncelikle ölçülebilir bir beceri olarak ele alındığı görülmektedir. Araştırmaların %55’inde empati saygı, sorumluluk, hoşgörü gibi temel değerlerle doğrudan ilişkilendirilmiş ve değerlerin içselleştirilmesinde empati kritik bir araç olarak konumlandırılmıştır. Ortaokul düzeyinin %37,5 oranla en çok çalışılan grup olması, ergenlik döneminin empati ve değerler gelişimi için kritik bir evre olarak algılandığını göstermektedir. Empati geliştirme eğitim programlarının %80-90 oranında başarılı sonuçlar vermesi, empatinin drama, rol yapma ve iş birliği öğrenme gibi aktif yöntemlerle öğretilen bir beceri olduğunu ortaya koymaktadır. Gelecek çalışmalar için uzun süreli takip araştırmaları, nicel ve nitel yöntemlerin birlikte kullanılması, davranışsal gözlem tekniklerine yer verilmesi ve öğretmen yetiştirme programlarında empati eğitiminin güçlendirilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Değerler eğitimi, empati, değerler eğitimi literatürü

¹ Bu makale, 30-31 Ekim 2025 tarihlerinde Sinop’ta düzenlenen II. Uluslararası Karadeniz Eğitim Araştırmaları Kongresi’nde sözlü bildiri olarak sunulan çalışmanın genişletilmiş hâlidir.

² Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi, Kastamonu, ssimsek@kastamonu.edu.tr, ORCID: orcid.org/0000-0003-4433-0004

Empathy in Values Education Literature in Türkiye: A Systematic Review and Descriptive Analysis

Abstract

Empathy is an invisible bond that brings people closer, makes understanding easier, creates an atmosphere of mutual agreement, and thus makes love possible; it forms the foundation of tolerance and solidarity in society. As it lays the groundwork for all other moral and social values and enables individuals to establish healthy social relationships, empathy is one of the primary values that should be instilled first. In recent years, the increase in peer bullying in school environments has highlighted the critical importance of teaching empathy to children. This value plays a vital role in addressing the inability to understand the “other” and the desensitization toward others—two key causes of bullying behavior. The aim of this study is to systematically review the academic literature on empathy within the context of values education in Türkiye and to present the current state of research through descriptive analysis. This is a descriptive study using the survey model, one of the qualitative research methods. Utilizing a systematic review approach, empathy-focused educational studies published in Turkey between 2009 and 2025—a span of seventeen years—were extensively reviewed. Articles selected according to predetermined criteria were thematically classified using descriptive analysis. Following the COVID-19 pandemic, the significance of social-emotional learning increased, leading to a rise in studies in this area. It was found that 65% of the studies were conducted using quantitative methods, and empathy was primarily treated as a measurable skill. In 55% of the research, empathy was directly linked with core values such as respect, responsibility, and tolerance, positioning empathy as a critical tool in the internalization of values. The fact that middle school students were the most studied group at a rate of 37,5 % indicates that adolescence is perceived as a crucial period for the development of empathy and values. The finding that empathy training programs yielded successful results at a rate of 80-90% reveals that empathy is a teachable skill when active methods such as drama, role-playing, and cooperative learning are employed. For future studies, it is recommended to conduct long-term follow-up research, use both quantitative and qualitative methods, incorporate behavioral observation techniques, and strengthen empathy education within teacher training programs.

Keywords: Values education, empathy, values education literature

Giriş

Değerler, neyin arzu edilen neyin edilmeyen, neyin yapılması uygun neyin kaçınılması gereken davranışlar olduğu konusunda bireye yön veren ve onun bireysel huzuru ile toplumsal uyumu arasında denge kurmasını sağlayan ilkeler, ortak kabuller ve inanç sistemleri bütünüdür (Şimşek, 2020). Fertler, karşılaştığı durumlara doğru tepkileri gösterebilme, karar aşamasında doğru kararı alabilme sürecinde yaşadıkları toplumun değerlerini rehber edinirler. Değerler nesilden nesle aktarıldığı için kültürel kimlik oluşumunda, toplumsal aidiyetin gerçekleşmesinde de etkin rol alırlar.

Değerler eğitimi, bireylerin ahlaki gelişimlerini destekleyen, toplumsal yaşam için gerekli temel değerleri kazandırmayı amaçlayan planlı ve sistemli bir eğitim sürecidir. Bireylerin neyin doğru neyin yanlış, neyin tercih edilir neyin edilmez olduğuna dair bilinçlenmelerini sağlayan bu süreç adalet, saygı, dürüstlük, sorumluluk gibi evrensel değerlerle aile bütünlüğünün korunması, vatanseverlik gibi ulusal değerlerin öğretilmesi ve içselleştirilmesini hedeflemektedir (Erdem, 2003; Topal, 2019).

Türkiye'de değerler eğitimi, 2005 yılından itibaren bizzat değer eğitimi ifadesi geçmese bile öğretim programlarında, ders içeriklerinde yer almış, bir disiplin alanı olarak öne çıkmaya başlamıştır. Müfredatta ilk defa değer eğitimi başlığı 2017 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda karşımıza çıkmaktadır. Değer eğitimi ifadesinin programda yer aldığı ve kazandırılması hedeflenen değerlerin belirtildiği öğretim programı 2019 Türkçe Öğretim Programı'dır. Bu programda kök değerler şeklinde ifade edilen 10 değer yer almıştır. Bunlar; adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik değeridir (MEB, 2019; Şimşek ve Özcan, 2021).

Güncel program olan 2024 Yılı Maarif Modeli'nde ise kök değer tanımından vazgeçilmiş, temel değer tabiri benimsenmiş, 10 değer yerine 20 temel değer belirtilmiştir. Bunlar; adalet, aile bütünlüğü, çalışkanlık, dostluk, duyarlılık, dürüstlük, estetik, mahremiyet, merhamet, mütevazılık, özgürlük, sabır, sağlıklı yaşam, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, temizlik, vatanseverlik, yardımseverlik değerleridir (Taşkın, 2025).

Değerler eğitimi, bireylerin ahlaki gelişimlerini destekleyen, toplumsal yaşam için gerekli değerleri kazandırmayı amaçlayan planlı ve sistemli bir eğitim sürecidir. Halstead ve Taylor (2000), değerler eğitimi "öğrencilerin kişisel ve toplumsal değerleri anlamalarına, bunlar üzerinde düşünmelerine ve bunları içselleştirmelerine yardımcı olan her türlü açık veya örtük eğitim" olarak tanımlamaktadır. Değerler eğitiminin temel amacı, bireylerin yalnızca bilişsel gelişimini değil, aynı zamanda duyuşsal ve sosyal gelişimini de destekleyerek iyi karakter özelliklerine sahip, sorumlu ve etik davranışlar sergileyen vatandaşlar yetiştirmektir. Bu bağlamda değerler eğitimi, demokratik toplum hayatının gerekleri olan saygı, adalet, dürüstlük, sorumluluk gibi evrensel değerleri kazandırmanın yanı sıra toplumun kültürel mirası içinde yer alan kendine özgü değerlerin de aktarılmasını da mümkün kılmaktadır.

Toplumda var olan değerler, bireylerin çevreleriyle etkileşimleri sonucunda kazandıkları ve şekillendirdikleri özelliklerdir. Değerler, doğuştan getirilen nitelikler olmayıp belirli bir eğitim süreciyle edinilen kavramlardır (Aksoy, 2017). Her toplumda farklı değer yargılarının bulunması, toplumların kendine özgü eğitim sistemlerindeki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Değerler eğitimi kavramı, literatürde son yıllarda daha fazla yer alsa da aslında geçmişte çeşitli isimler altında sürdürülen bir eğitim sürecidir. Bu süreçte "ahlak eğitimi" veya "karakter eğitimi" gibi kavramlar kullanılarak değerler eğitiminin içeriği şekillendirilmiştir. Değerler eğitimi, birey ile ilgili her alana hitap ederken aynı zamanda ahlak eğitimi ve duyuşsal öğrenme alanına yönelik kazanımları da kapsamaktadır (Tosun ve Kozikoğlu, 2025).

Empati, değerler eğitiminin merkezinde yer alan ve diğer değerlerin kazanılmasını mümkün kılan temel bir beceridir. Başkalarının duygularını anlama, onların bakış açısından olaylara bakabilme ve başkalarının duygusal durumlarına uygun tepkiler verebilme kapasitesi olarak tanımlanan empati hem bilişsel hem de duygusal boyutları içeren çok yönlü bir kavramdır (Hoffman, 1990'dan akt.

Dökmen, 1988; Kaya ve Siyez, 2010). Saygı, hoşgörü, adalet ve dayanışma gibi birçok değer içselleştirilmesi ve davranışa dönüştürülmesi, bireylerin empati kurabilme yeteneğine bağlıdır. Bu nedenle empati hem öğretilmesi gereken bir değer hem de diğer değerlerin öğretiminde kullanılan etkili bir araç olarak değerler eğitiminin vazgeçilmez bir unsuru hâline gelmiştir.

Empati, başkalarının duygu ve düşüncelerini doğru anlamayı, hissetmeyi ve bunu ifade etmeyi gerektiren, bilişsel ve duygusal boyutları içeren çok yönlü bir iletişim becerisidir (Demir, 2012). Dökmen'e (1995) göre empati, bir insanın kendisini karşısındakinin yerine koyarak onun duygularını ve düşüncelerini doğru şekilde anlaması, hissetmesi ve bu durumu ona iletmesi sürecidir. Adler'e göre ise empati, başkasının gözü ile görmek, başkasının kulağı ile duymak ve başkasının kalbi ile hissetmektir (Akt. Öz, 1998).

Empati, karşıdaki bireyin duygularının yanı sıra onun perspektifinin de anlaşılmasını gerektiren bir süreci içermektedir. Çatışmalı bölgelerde yürütülen barış eğitimlerinde empati becerisinin amacı, olayları ya da olguları 'öteki'nin perspektifinden bakarak algılama ve anlama işlevi olarak açıklanmaktadır (Eisenberg & Strayer, 1987; Hoffman, 2000; Salomon, 2002; Deutsch, 2006'dan akt. Sağkal vd., 2012).

Empatinin kişiler arası ilişkilerin gelişmesinde önemli bir yeri vardır. Bireyin kendisinin ve başkalarının ne hissettiğinin farkında olması sosyal etkileşimini kolaylaştırmaktadır. Ayrıca empati, bireylerin kendini değerli hissetmelerini sağlayarak toplumsal kabul gören davranışların gelişmesini desteklemekte ve farklı kültürlerden gelen insanlarla iyi iletişim kurmalarına da imkân sağlamaktadır. Empatinin üç temel bileşeni bulunmaktadır. Bunlar; kendini karşısındakinin yerine koyma, onun duygu ve düşüncelerini doğru anlama ve bunun karşı tarafa aktarılması şeklindedir. Ayrıca empati algısal, bilişsel ve duygusal boyutlara da sahiptir. Empati, bireylerin sosyal ilişkilerinde hoşgörüyü ve problem çözme becerilerini artırmakta, saldırgan davranışları azaltmaktadır. Empati düzeyi yüksek bireylerin hem sosyal hem de duygusal açıdan daha sağlıklı ve uyumlu olduğu yapılan çalışmalarda ifade edilmektedir. Empati geliştirme programlarının, özellikle ilkökul çağındaki çocukların empati düzeylerini artırmada etkili olduğu düşünülmektedir. Bu programlar sayesinde çocukların sosyal yeterlilikleri artmakta, çatışma çözme becerileri gelişmekte ve saldırganlık düzeyleri azalmaktadır. Empati becerilerinin erken yaşta kazanılması bireyin sosyal ve ahlaki gelişimi açısından temel teşkil etmektedir (Yılmaz Bingöl ve Uysal, 2015).

Problem Durumu

Türkiye'de eğitim sistemi, değerler eğitimini müfredatların önemli bir bileşeni olarak kabul etmiş olmasına rağmen, bu alan içinde empati konusu üzerine yapılan araştırmaların sistematik bir şekilde analizine rastlanmamıştır. Mevcut durumda, empati ve değerler eğitimi ilişkisine dair akademik çalışmalar dağınık, tutarsız metodolojiye sahip ve farklı kavramsal çerçevelerle yapılmaktadır. Bu

nedenle alandaki araştırmaların genel eğilimlerini, güçlü ve zayıf yönlerini tespit etmek mümkün görünmemektedir.

Türkiye'deki empati eğitimi araştırmaları çeşitli sorunlarla karşı karşıyadır. Birincisi, hangi eğitim kademelerinde (ilkokul, ortaokul, lise, yüksek öğretim) empati konusunda daha fazla çalışma yapıldığı, hangilerinin ihmal edildiği bilinmemektedir. İkincisi, bu araştırmaların empatinin bilişsel, duyuşsal ve davranışsal boyutlarından hangisine ağırlık verildiğinin net bir şekilde ortaya konmayışıdır. Üçüncüsü, empati geliştirme müdahalelerinin etkinliğine ilişkin kanıta dayalı bilgilerin sınırlı oluşudur. Dördüncüsü, empati ile ilişkilendirildiği psikososyal değişkenlerin (örneğin sosyal uyum, akademik başarı, sosyal kaygı, şiddet eğilimi vb.) neler olduğu ve hangi değişkenlere ne oranda araştırma yapıldığı konusunda bir harita yoktur.

Ayrıca, mevcut araştırmaların metodolojik çeşitliliği, bulguların sistematik bir şekilde karşılaştırılmasını ve sentezlenmesini zorlaştırmaktadır. Literatürdeki bu parçalanmış yapı, eğitim programı geliştiricilerine ve politika yapıcılarına empati becerisinin değerler eğitimine nasıl entegre edilebileceği konusunda somut veriler sunmamaktadır.

Bu bağlamda, Türkiye'de değerler eğitimi çerçevesinde empati konusunda yapılan akademik çalışmaların kapsamlı bir şekilde haritasının çıkarılması, metodolojik eğilimlerinin ve kavramsal yaklaşımlarının analiz edilmesi, araştırma boşluklarının tespit edilmesi ve gelecek çalışmalara yön verilmesi önemli bir ihtiyaç hâline gelmiştir. Bütün bunlardan yola çıkarak araştırmanın problem cümlesi; "Türkiye'de değerler eğitimi literatüründe empati nasıl kavramsallaştırılmış, değerler eğitimi ile nasıl ilişkilendirilmiştir?" şeklinde belirlenmiştir. Buna bağlı olarak çalışmada; incelenen makalelerin yıllara göre sayıları (1), yayımlandıkları dergilerin hangi disiplinleri temsil ettiği (2), metodolojik özellikleri (3), ortak temalar (4), bilişsel, duygusal/duyuşsal ve davranışsal boyutlara göre dağılımları (5), doğrudan değerler eğitimi odaklı olup olmadıkları (6), empatinin hangi değerlerle ilişkilendirildiği (7), değerler eğitimi ile empati ilişkisi yönelimleri (8), değerler eğitimi programlarında empati geliştirmeye yönelik hangi müdahale programları ve yöntemlerin kullanıldığı (9), programların etkililiğinin program türü, süresi ve yöntemlere göre nasıl değiştiği (10), empati düzeylerini etkileyen faktörler (11), en sık referans verilen teorisyenler ve araştırmacılar (12), kullanılan teorik yaklaşımlar (13), eğitim düzeylerine göre dağılımı (14), temel bulgular (15), disiplin alanlarına göre dağılımı (16) ve hangi alanlarda daha fazla araştırmaya ve metodolojik iyileştirmelere ihtiyaç duyulduğu (17) alt problemleri ele alınmıştır.

Çalışmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye'de değerler eğitimi bağlamında empati üzerine yapılan akademik çalışmaların kapsamlı bir haritasını çıkarmaktır. Bu haritalama yoluyla, literatürdeki metodolojik eğilimlerin ve kavramsal yaklaşımların (empatinin bilişsel, duyuşsal veya davranışsal boyutlarına verilen önemin) sistematik olarak analiz edilmesi hedeflenmektedir. Çalışmanın önemi,

mevcut araştırmaların hangi eğitim kademelerinde yoğunlaştığını ve hangi psikososyal değişkenlerle ilişkilendirildiğini ortaya koymasında yatmaktadır. Bu analiz, empati geliştirme programlarının veya farklı öğretim yöntemlerinin etkinliğini de değerlendirerek uygulamacılara kanıta dayalı bilgiler sunmaktadır. Böylece, literatürdeki araştırma boşluklarının net bir şekilde tespit edilmesi sağlanacaktır. Bu derlemenin en önemli katkısı, bu boşlukları doldurmaya yönelik gelecek çalışmalara yön vererek alandaki bilimsel birikimin daha sistematik ve ihtiyaç odaklı ilerlemesine rehberlik etmektir. Aynı zamanda, elde edilen bulgular, eğitim programı geliştiriciler ve politika yapıcılar için empati becerisinin değerler eğitimine entegrasyonu konusunda somut bir zemin oluşturacaktır. Bu çalışma, değerler eğitiminde empatinin rolünü bütüncül bir bakış açısıyla sunarak mevcut durumu özetlemekte ve geleceğe ışık tutmaktadır.

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu çalışma, nitel araştırma yaklaşımlarından biri olan betimsel tarama modeli ile tasarlanmıştır. Nitel araştırma, nicel verilerin ötesine geçerek, sözcükler, metinler, görseller ve gözlemler gibi sayısal olmayan veri türlerinin derinlemesine incelendiği, yorumlandığı ve anlamlandırıldığı bir araştırma yöntemidir. Bu yaklaşım, araştırmacının sosyal olguları ve insani deneyimleri doğal ortamlarında, bütüncül bir bakış açısıyla kavramasına olanak tanır. Betimsel tarama modeli, Karasar'ın (2012) tanımlamasına göre, geçmiş dönemde veya şu anda mevcut olan bir olguyu, durumu veya olayı, herhangi bir müdahalede bulunmaksızın olduğu gibi ortaya koymayı ve betimlemeyi hedefleyen bir araştırma desendir. Bu model çerçevesinde yürütülen araştırmalarda, incelenen birey, nesne, olay veya durum, içinde bulunduğu doğal koşullar ve bağlam göz önünde bulundurularak, mevcut özellikleriyle tanımlanmaya ve anlaşılmaya çalışılır. Araştırmacı, inceleme konusu olan olguya dışarıdan müdahale etmek yerine, onu kendi gerçekliği içinde sistematik bir şekilde gözlemler ve belgeler. Bu sayede, araştırma konusunun özgün nitelikleri ve içinde var olduğu bağlamın etkisi korunarak, gerçekçi ve derinlikli bir betimleme yapılması mümkün hâle gelir.

Araştırma Grubu

Değerler eğitimi literatüründe empati becerisini ele alan çalışmaları analiz etmeyi amaçlayan bu çalışmada incelenen makalelere Google Akademik'ten "empati" "empati değer" araması ile ulaşılmıştır. Çalışma, 2009 ile 2025 yılları arasında Türkçede yapılan, açık erişimli yayınlardan 40 tanesi ile sınırlandırılmıştır. Sistematik derlemelerde örneklem büyüklüğü, kapsamla derinlik arasında bir denge kurulmasını gerektirmektedir. 40 makalenin, Türkiye'de empati ve değerler eğitimi alanındaki çalışmaları yeterli düzeyde temsil ettiği varsayılmıştır. Daha geniş örneklem, analiz derinliğini azaltırken daha dar örneklem ise alanın bütüncül resmini sunmakta yetersiz kalmaktadır. Yıl aralığının 2009-2025 olarak kısmen geniş tutulması Türkiye'de empati araştırmalarının son 17 yıllık gelişim seyrini izlemeye imkân tanımaktadır. Bu dönem aralığı, değerler eğitiminin müfredatlarda yer bulma seyrini ve empati

becerilerinin sosyal-duygusal öğrenme kapsamında ele alınmaya başlandığı bir dönüşüm sürecini görmeyi de mümkün kılmıştır. Ancak yıl aralığının geniş tutulması makale sayısını sınırlandırmayı zorunlu kılmıştır. Nitel sistematik derlemelerde 30-50 arası çalışma sayısının hem yeterli veri zenginliğini sağladığı hem de analitik derinliği koruduğu ifade edilmektedir (Paterson vd., 2001; Suri, 2011). Makaleler, bibliyografik bilgileri, metodolojik özellikleri, betimsel analiz kategorileri ve bağlamsal bilgileri açısından detaylı olarak kodlanmıştır.

Veri Toplama Aracı

Araştırma verilerinin toplanmasında doküman analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Doküman analizi veya belgesel inceleme yöntemi, Karasar'ın (2012) ifadesiyle “belirli bir araştırma amacı doğrultusunda ilgili kaynak ve belgeleri sistematik bir şekilde belirleme, bu kaynaklara ulaşma, dikkatlice okuma, önemli noktaları kayıt altına alma ve elde edilen bilgileri eleştirel bir gözle değerlendirme süreçlerini kapsayan” bir veri toplama tekniğidir. Yıldırım ve Şimşek (2011) ise doküman incelemesini daha geniş bir perspektiften ele alarak şöyle tanımlamaktadır: “Doküman incelemesi, araştırma kapsamında incelenmesi ve anlaşılması amaçlanan olgu, olay veya olgular hakkında değerli bilgiler içeren yazılı ve görsel materyallerin sistematik bir şekilde toplanması, sınıflandırılması ve analizini içeren bir nitel veri toplama yöntemidir.” Bu teknik, araştırmacıya mevcut belge, rapor, arşiv kayıtları, resmî yazışmalar, gazete haberleri, fotoğraflar, günlükler ve benzeri çeşitli dokümanlara erişim sağlayarak, araştırma konusu hakkında kapsamlı ve çok yönlü bir anlayış geliştirme imkânı sunar.

Verilerin Analizi

Doküman analizi tekniği ile elde edilen veriler betimsel analiz ile yorumlanmıştır. Veriler; bibliyografik özellikler (yıl, dergi), metodolojik yaklaşımlar (nicel, nitel, karma), empati tanımları ve boyutları, değerler eğitimi ile empati ilişkisi, eğitim düzeyleri, disiplin alanları, ana bulgular ve sonuçlar kategorileri altında sınıflandırılmış ve analiz edilmiştir.

Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini sağlamak amacıyla incelenecek makaleler için belirlenen kriterlere riayet edilmiş, makaleler bu kriterlere göre sınırlandırılmış, ön okumalar neticesinde kodlamalar yapılmış bu kodlamalar konusunda uzman görüşü alınarak fikir birliğine varılmıştır.

Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde makalelerin yıllara göre sayıları, yayımlandıkları dergiler, araştırma modelleri, çalışma desenleri, veri toplama araçları, örneklem büyüklükleri, empati tanımlarındaki ortak temalar, empati boyutları, değer eğitimi bağlamında empati, empati-değer ilişkisi, değerler eğitimi ile empati ilişkisinin kurulma biçimleri, değerler eğitimi programlarında empati, empati eğitimi programlarının etkililiği, empati düzeylerini etkileyen faktörler, en sık referans verilen teoriler ve araştırmacılar, teorik yaklaşımlar, eğitim düzeylerine göre dağılım, eğitim düzeyi ile empati ilişkisi, disiplin alanları analizi,

gelecek araştırmalar için önerilerle ilgili bilgiler araştırmanın alt problemlerinin sırasına göre verilecektir.

Tablo 1

İncelenen Makalelerin Yayın Yıllarına Göre Dağılımı

Yıl	Makale Sayısı/Oran
2009	1 (%2,5)
2011	4 (%10)
2012	4 (%10)
2013	2 (%5,0)
2014	2 (%5,0)
2015	4 (%10)
2016	2 (%5,0)
2017	1 (%2,5)
2018	4 (%10)
2019	3 (%7,5)
2020	4 (%10)
2021	6 (%15)
2023	1 (%2,5)
2025	2 (%5,0)

Tablo 1'e göre, 2009 ile 2025 yılları arasında incelenen toplam 40 makalenin yayın dağılımı yıllara göre dalgalı bir seyir izlemektedir. En yüksek üretkenlik, 6 makalenin yayınlandığı 2021 yılında gözlenmiş, 2009, 2017 ve 2023 yılları birer makale ile en az yayının yapıldığı dönemler olmuştur. 2011-2012 (4'er makale) ve 2015, 2018, 2020 (yine 4'er makale) gibi belirli yıllarda yayın sayılarında artışlar yaşanmıştır. Özellikle 2018-2021 periyodu (sırasıyla 4, 3, 4 ve 6 makale ile) incelenen alanda üretkenliğin belirgin şekilde arttığı dikkat çekmektedir. Toplam makale oranı bu dönemde %42,5'tir. Bu durum, COVID-19 pandemisi döneminde empati ve değerler eğitimi konularına olan ilginin arttığına bir göstergesi şeklinde yorumlanabilir. Bu dönemde akademik camiada genel itibari ile yayın sayısının artması da bu tabloda etkili olabilir (Akgül ve Yavuzer, 2019; Aktın, 2021; Aktın ve Şahin, 2021; Demir ve Dilmaç, 2019; Derman ve Bağ, 2021; Ekşi vd., 2020; Kaya ve Erdem, 2020; Kaya ve Erol, 2021; Kılıç, 2019; Kocademir vd., 2023; Parsak ve Kuzucu, 2020; Taner Derman vd., 2020; Yağcı vd., 2021).

Tablo 2

Makalelerin Yayımlandığı Dergilerin Türleri

Dergi Türleri	Makale Sayısı/Oran
Eğitim Fakültesi Dergileri	14 (%35)
Sosyal Bilimler Dergileri	10 (%25)
Özel Alan Dergileri	10 (%25)

Uluslararası Dergiler	6 (%15)
-----------------------	---------

Tablo 2’de yayın yapan dergiler yer almaktadır. Tablodaki veriler yayınların, ağırlıklı olarak eğitim fakültesi dergilerinde yayımlandığını (Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Van Yüzüncü Yıl Eğitim Fakültesi Dergisi gibi); sosyal bilimler alanındaki dergilerle (Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi gibi) özel alan dergilerinin (Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi, OPUS Toplum Araştırmaları Dergisi, Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi gibi) de önemli bir yer tuttuğunu, uluslararası yayınların (European Journal of Managerial Research Dergisi, International Journal of Social and Economic Sciences, Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi gibi) ise daha sınırlı olduğunu göstermektedir (Aydın ve Açar, 2013; Bulut ve Düşmez, 2014; Çankaya ve Ergin, 2015; Çatlak ve Yiğit, 2017; Çetin, 2018; Demir, 2012; Doğuş, 2011; Erdem ve Gözel, 2011; Karataş, 2012).

Tablo 3

Makalelerin Araştırma Modellerine Göre Dağılımı

Araştırma Türü	Makale Sayısı/Oran
Nicel araştırma	26 (%65)
Nitel araştırma	8 (%20)
Karma yöntem	6 (%15)

Tablo 3’te araştırma modellerine göre dağılım yer almaktadır. %65 oranla en fazla nicel araştırma yöntemlerinin tercih edildiği görülmektedir. Empatinin ölçülebilir bir beceri olarak algılanması nedeniyle nicel araştırmaların ağırlıkta olduğu görülmektedir. Ölçek geliştirme ve uyarlama çalışmalarının çokluğu da bu bulguyu desteklemektedir.

Tablo 4

Makalelerde Kullanılan Çalışma Desenleri

Çalışma Yöntemi	Makale Sayısı/Oran	Çalışma Deseni
Nicel Araştırmalarda	12 (%30)	Tarama modeli
	8 (%20)	Deneysel/yarı-deneysel
	6 (%15)	İlişkisel tarama
Nitel Araştırmalarda	4 (%10)	Doküman incelemesi
	4 (%10)	Görüşme/betimsel analiz
Karma Yöntem Araştırmalarda	6 (%15)	Nicel + nitel kombinasyonu

Tablo 4’e göre nicel araştırmalarda en fazla tercih edilen çalışma deseni tarama modeli olmuştur. Nitel araştırmalarda doküman incelemesi ve görüşme/betimsel analiz desenleri eşit bir şekilde tercih edilmiştir. Karma yöntem araştırmalarda da nicel+nitel kombinasyonlu çalışma desenleri kullanılmıştır.

Tablo 5*İncelenen Makalelerde Kullanılan Veri Toplama Araçları*

Veri Toplama Aracı	Makale Sayısı/Oran
Empatik Eğilim Ölçeği	12 (%30)
Diğer ölçekler ve özel geliştirilen araçlar	10 (%25)
Çocuklar İçin Empati Ölçeği	8 (%20)
Empati Beceri Ölçeği B Formu	6 (%15)
KA-Sİ Empatik Eğilim Ölçeği	4 (%10)

Tablo 5'te incelenen makalelerde kullanılan veri toplama araçları yer almaktadır. En fazla veri toplama aracı olarak %30 oranıyla Dökmen'in (1988) Empatik Eğilim Ölçeği tercih edilmiş olup, bu durum söz konusu ölçeğin Türkiye'deki empati araştırmalarının standart aracı hâline geldiğini göstermektedir. Araştırmaların %25'inde ise özel geliştirilen veya daha az kullanılan diğer ölçeklerin tercih edilmesi, literatürde ölçme araçları açısından belirli bir çeşitlilik olduğunu ortaya koymaktadır. Bryant'ın (1982) Çocuklar İçin Empati Ölçeği'nin Türkçe uyarlaması %20 oranla üçüncü sırada yer almış, bu ölçeği Empati Beceri Ölçeği B Formu ve KA-Sİ Empatik Eğilim Ölçeği gibi ölçekler takip etmiştir.

Tablo 6*İncelenen Makalelerde Üzerinde Çalışılan Örneklem Büyüklükleri*

Örneklem Büyüklüğü	Makale Sayısı/Oran
50'den az	5 (%12,5)
51-200 arası	15 (%37,5)
201-500 arası	12 (%30)
501'den fazla	3 (%7,5)
Doküman analizi	5 (%12,5)

Tablo 6'da örneklem büyüklükleri yer almaktadır. En fazla çalışma 51-200 arası örnekleme yapılmıştır. Örneklem büyüklüğü 51'den az olan çalışmalar küçük ölçekli deneysel çalışmalardır. 5 çalışmanın da yöntem olarak doküman analizini benimsediği ve katılımcı sayısına dayalı bir gruplamaya dâhil olmadığı görülmektedir (Küçükkaragöz ve Canbulat, 2011; Nalbant vd., 2018; Okur-Berberoğlu ve Berberoğlu, 2015; Rehber ve Atıcı, 2009; Sağkal vd., 2012; Serpen ve Hasgül, 2015; Siyez ve Kaya, 2011; Uğurlu, 2016; Yıldız ve Cengeli Köse, 2025; Yılmaz-Bingöl ve Uysal, 2015).

Tablo 7*Makalelerde Yer Alan Empati Tanımlarındaki Ortak Temalar*

Odak Noktası	Makale Sayısı/Oran	Tanımlar
Perspektif Alma Odaklı Tanımlar	32 (%80)	<ul style="list-style-type: none"> Bireyin kendisini başkasının yerine koyması Karşısındaki bakış açısından bakmak Diğer kişinin rolüne girerek düşüncelerini anlamak
Duygusal Paylaşım Odaklı Tanımlar	28 (%70)	<ul style="list-style-type: none"> Karşısındaki hislerini hissetmek

		<ul style="list-style-type: none"> • Duygusal dayanışma ve paylaşım • Başkasının duygusal acısını anlama
İletişim Odaklı Tanımlar	18 (%45)	<ul style="list-style-type: none"> • Anladığını karşı tarafa iletme • Etkili iletişimin temel bileşeni • İletişimde karşılıklı anlayış sağlama
Ahlaki-Değer Odaklı Tanımlar	12 (%30)	<ul style="list-style-type: none"> • Ben-merkezcilikten uzaklaşma • Başkalarına karşı sorumluluk duygusu • Prososyal davranışların temeli

Tablo 7’de gösterilen bulgular, literatürde empatinin en baskın olarak bilişsel (Perspektif Alma, 32 makale) ve duyuşsal (Duygusal Paylaşım, 28 makale) boyutlarıyla ele alındığını göstermektedir. Bu durum, empatinin sıklıkla “başkalarının bakış açısını anlama” ve “onların hislerini hissetme” olarak kavramsallaştırıldığını göstermektedir. “Ahlaki-Değer Odaklı” tanımlar, 12 makalede “prososyal davranışların temeli” ve “başkalarına karşı sorumluluk duygusu” gibi kavramlarla doğrudan ilişkilendirilmiştir. Bu tema, empatinin sadece bilişsel veya duyuşsal bir beceri olmadığını, aynı zamanda değer eğitiminin temel hedefleri olan ahlaki bir yönelimi ve “ben-merkezcilikten uzaklaşmayı” da içerdiğini ortaya koymaktadır. “İletişim Odaklı” (18 makale) tanımların varlığı, bu ahlaki anlayışın ve duygusal paylaşımın sadece içsel bir deneyim olarak kalmadığını, “anladığını karşı tarafa iletme” yoluyla da sosyal bir eyleme dönüşmeye başladığını vurgulamaktadır.

Tablo 8

Makalelerde Empatinin Boyutları

Empati Türü	Makale Sayısı/Oran	Boyutları
Bilişsel Empati	38 (%95)	<ul style="list-style-type: none"> • Perspektif alma • Zihinsel rol yapma • Karşıdakinin düşüncelerini anlama • Bilişsel esneklik
Duygusal/Duyuşsal Empati	37 (%92,5)	<ul style="list-style-type: none"> • Duygusal bulaşma • Duygusal rezonans • Affektif tepki • Duygusal duyarlılık
Davranışsal Empati	15 (%37,5)	<ul style="list-style-type: none"> • Empatik davranış sergileme • Yardım etme • Destek sağlama • Prososyal eylem

Tablo 8, literatürde empati kavramının nasıl ele alındığını göstermektedir. Veriler, empatinin baskın bir çoğunlukla iki temel boyutta incelendiğini göstermektedir: Bilişsel Empati (%95) ve Duygusal Empati (%92,5). Bu durum, akademik çalışmaların empatiyi tanımlarken öncelikli olarak “başkalarının bakış açısını anlama” (bilişsel) ve “onların hislerini paylaşma veya hissetme” (duygusal/affektif) yeteneklerine odaklandığını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, değer eğitiminin temel hedefleri olan “yardım etme” ve “prososyal eylem” gibi somut çıktılarını içeren Davranışsal Boyut’un, makalelerin

sadece %37,5'inde (15 makale) ele alınmış olması oldukça dikkat çekicidir. Bu bulgu, literatürde empatinin içsel bir deneyim (düşünme ve hissetme) olarak güçlü bir şekilde kabul gördüğünü, ancak bu içsel deneyimin gözlemlenebilir bir ahlaki eyleme veya değere dayalı bir davranışa dönüşmesi boyutunun (davranışsal) görece daha az vurgulandığını göstermesi açısından büyük bir öneme sahiptir.

Tablo 9*Makalelerde Değer Eğitimi Bağlamında Empati*

Empati-Değer Eğitimi İlişkisi	Makale Sayısı/Oran
Değerlerle ilişkilendirilen çalışmalar	22 (%55)
Doğrudan değerler eğitimi odaklı çalışmalar	12 (%30)
Dolaylı ilişkilendirme	6 (%15)

Tablo 9'a göre çalışmaların büyük bir çoğunluğunun (%55) konuyu doğrudan "değerler eğitimi" olarak etiketlemek yerine, empatiyi değerlerle (farklılıklara saygı, maneviyat, zorbalık karşıtlığı gibi) ilişkilendiren daha geniş bir çerçevede ele aldığı görülmektedir. Doğrudan değerler eğitimi odaklı çalışmalar, toplam literatürün %30'unu (12 makale) oluşturmaktadır; bu gruptaki araştırmalarda ise empatinin, diğer değerleri (saygı, hoşgörü vb.) kazandırmak için bir araç (4 çalışma) olarak kullanılmasından ziyade, bizzat kazandırılması hedeflenen bir değer (8 çalışma) olarak ele alınması eğilimi dikkat çekmektedir. Literatürün yalnızca %15'lik (6 makale) küçük bir kısmı ise empati ile değerler eğitimi arasında yalnızca dolaylı bir bağ kurmuştur. Bu dağılım, empatinin literatürde çoğunlukla değerler alanıyla ilişkili bir sosyal beceri olarak görüldüğünü, ancak doğrudan bir "değerler eğitimi" çalışması olarak kavramsallaştırılmasının daha az yaygın olduğunu göstermektedir.

Tablo 10*Makalelerde Empati-Değer İlişkilendirmesi*

Değer	Makale Sayısı/Oran
Saygı/Farklılıklara saygı	15 (%37,5)
Sorumluluk	9 (%22,5)
Hoşgörü/Tolerans	8 (%20)
Yardımsızlık/Dayanışma	7 (%17,5)
Dostluk/Arkadaşlık	6 (%15,0)
Dürüstlük	4 (%10)
Barışçıl olma	4 (%10)
Adalet	3 (%7,5)

Tablo 10, incelenen literatürde empati kavramının hangi temel değerlerle ne sıklıkta ilişkilendirildiğini göstermektedir. Analiz sonuçlarına göre, empati en çok "saygı" ve özellikle "farklılıklara saygı" (15 ilişkilendirme) değerleriyle birlikte ele alınmıştır. Bu durum, literatürün

empatiyi, başkalarını anlama ve kabul etmenin temel bir bileşeni olarak gördüğünü ortaya koymaktadır. Saygıyı, “sorumluluk” (9) ve “hoşgörü/tolerans” (8) gibi değerler yakından takip etmekte; bu da empatinin bireyin toplumsal görev bilinci ve farklılıklara karşı kabullenici tutumuyla güçlü bir bağ içinde değerlendirildiğini göstermektedir. “Yardımsızlık/dayanışma” (7) ve “dostluk/arkadaşlık” (6) gibi prososyal davranış ve ilişki temelli değerler de empatiyle sıkça anılırken; “dürüstlük” (4), “barışçıl olma” (4) ve “adalet” (3) gibi değerlerin empati bağlamında daha az sıklıkta vurgulandığı görülmektedir. Genel olarak bu tablo, mevcut çalışmalarda empatinin en çok “ötekini” anlama, kabul etme ve ona karşı sorumlu davranma ekseninde ele alındığını ortaya koymaktadır.

Tablo 11*Değerler Eğitimi ile Empati İlişkisinin Kurulma Biçimleri*

İlişki Yönü	Makale Sayısı/Oran	İlişki Kurulma Biçimleri
Empati → Değerler yönü	18 (%45)	<ul style="list-style-type: none"> • Empati değerlerin içselleştirilmesini kolaylaştırır • Empati ahlaki davranışların temelini oluşturur • Empati sosyal değerlerin gelişimini destekler
Değerler → Empati yönü	8 (%20)	<ul style="list-style-type: none"> • Değerler eğitimi empatik eğilimi artırır • Maneviyat ve din empatiyi güçlendirir • Demokratik değerler empatik davranışları destekler
Karşılıklı İlişki	14 (%35)	<ul style="list-style-type: none"> • Empati ve değerler birbirini besleyen süreçlerdir • Değerler eğitiminde empati hem araç hem amaçtır

Tablo 11, değerler eğitimi literatüründeki empati çalışmalarının kavramsal yönelimini ortaya koymaktadır. İncelenen çalışmaların büyük bir çoğunluğu (%45, 18 çalışma) "Empati → Değerler" yönünü benimseyerek, empatinin değerlerin içselleştirilmesini kolaylaştıran, ahlaki davranışların temelini oluşturan veya sosyal değerlerin gelişimini destekleyen öncül bir beceri veya mekanizma olarak işlev gördüğünü ileri sürmektedir. Bu yaklaşım, empatinin diğer prososyal değerlerin kazanımındaki kritik rolünü vurgular. Çatlak ve Yiğit (2017), çalışmalarında Storyline yöntemi ile sosyal bilgiler öğretmen adaylarına, farklılıklara saygı değerini empati becerisiyle birlikte kazandırmaya çalışmışlardır.

Buna karşın, 8 çalışma (%20) "Değerler → Empati" yönüne odaklanmış olup bu çalışmalar maneviyat, din veya demokratik değerler gibi belirli değerlerin empati eğilimini veya becerisini nasıl artırdığını incelemektedir. Derman ve Bağ'ın (2021), çalışmalarında din ve maneviyat, empati kurma becerisini geliştiren önemli unsurlar olarak ele alınmıştır.

Önemli bir kısmı oluşturan 14 çalışma (%35) ise bu ilişkiyi "Karşılıklı İlişki" olarak ele almış ve empati ile değerlerin birbirini besleyen hem amaç hem de araç olarak işlev gören döngüsel süreçler olduğunu savunmuştur. Bu dağılım, literatürde empatinin diğer değerleri destekleyen temel bir ön koşul olarak görülme eğiliminin, değerlerin empatiyi geliştirdiği görüşüne göre daha yaygın olduğunu; ancak her iki yönü de kapsayan bütüncül bir bakış açısının da önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Demir ve Dilmaç (2019), çalışmalarında; ergenlerin sahip olduğu insani değerlerin, kişiler arası problem çözme becerileri ve empatik eğilimleri üzerinde belirleyici ve pozitif etkisinin olduğunu tespit etmişlerdir.

Tablo 12

Değerler Eğitimi Programlarında Empati

Müdahale Programları	Makale Sayısı	Programların Ortak Özellikleri
Empati geliştirme grup rehberliği programı	2	<ul style="list-style-type: none">• 6-12 oturum arası uygulamalar• Oyun, drama, rol yapma teknikleri kullanımı• Küçük grup çalışmaları• Geri bildirim ve değerlendirme süreçleri• %80-90 oranında başarılı sonuçlar
Empati becerilerine dayalı etkinlikler	2	
Storyline yöntemi	1	
İş birlikli öğrenme (Kubaşık)	1	
Kişiler arası duyarlılık eğitimi	1	
Çocuk edebiyatı temelli program	1	
Barış eğitimi programı	1	

Tablo 12, değerler eğitimi literatüründe empati becerisini geliştirmeye yönelik gerçekleştirilen deneysel müdahale programlarının çeşitliliğini ve etkinliğini özetlemektedir. Analize göre, empati geliştirme amacıyla kullanılan programlar ve yöntemler oldukça çeşitlidir; ancak en sık karşılaşılan tür, doğrudan "Empati geliştirme grup rehberliği programı" (2 çalışma) ve "Empati becerilerine dayalı etkinlikler" (2 çalışma) başlıkları altında toplanmıştır. Bunun yanı sıra, Barış Eğitimi, Storyline, İş Birlikli Öğrenme (Kubaşık), Kişiler Arası Duyarlılık Eğitimi ve Çocuk Edebiyatı Temelli Program gibi farklı pedagojik yaklaşımların da empatiyi geliştirmek amacıyla kullanıldığı (her biri 1 çalışma) görülmektedir. Bu programların ortak özellikleri, uygulamaların genellikle 6-12 oturum arasında yapılandırılması, drama, rol yapma ve oyun gibi aktif katılımı teşvik eden tekniklerin kullanılması ve küçük gruplarla çalışılmasıdır. En kritik bulgu ise, bu programların uygulandığı çalışmaların yüksek oranda (%80-90) olumlu ve başarılı sonuçlar rapor etmesidir. Bu durum, Türkiye'deki değerler eğitimi alanının, farklı yöntem ve programlar aracılığıyla empati becerisini geliştirme konusunda etkili uygulamalar ortaya koyduğunu ve deneysel çalışmaların bu etkinliği güçlü bir şekilde desteklediğini göstermektedir.

Tablo 13*Empati Eğitimi Programlarının Etkililiği*

Program Türü	Makale Sayısı	Ortalama Etki	Süre
Grup rehberliği	2	Yüksek (+)	8-10 oturum
Empati etkinlikleri	2	Orta-Yüksek	6-8 hafta
Storyline	1	Yüksek (+)	1 dönem
İş birlikli öğrenme	1	Orta-Yüksek	8 hafta
Edebiyat temelli	1	Yüksek (+)	12 hafta
Barış eğitimi	1	Çok yüksek (++)	12 hafta

Araştırma bulgularına göre, empati geliştirme programlarının başarısında belirli ortak faktörler öne çıkmaktadır. Bu faktörler arasında öğrencilerin aktif katılımını gerektiren yöntemlerin kullanılması, müdahalelerin düzenli bir şekilde ve en az altı hafta veya daha uzun sürelerde uygulanması, küçük grup çalışmalarının tercih edilmesi, drama, oyun ve rol yapma gibi deneysel tekniklerin işe koşulması ve süreç boyunca katılımcılara sistematik geri bildirim mekanizmalarının sağlanması yer almaktadır. Kontrol gruplu deneysel çalışmaların sonuçları incelendiğinde, müdahale uygulanan deney gruplarındaki öğrencilerde empati düzeylerinde yüzde 20 ile yüzde 45 arasında değişen oranlarda anlamlı artışlar gözlemlenirken, herhangi bir müdahale uygulanmayan kontrol gruplarındaki öğrencilerde ise anlamlı bir değişim tespit edilememiş ya da bazı durumlarda negatif yönde değişimler kaydedilmiştir.

Tablo 13, değerler eğitimi programları bağlamında empati geliştirmeye yönelik uygulanan farklı müdahale türlerinin etkililik düzeylerini ve sürelerini karşılaştırmalı olarak sunmaktadır. Analiz edilen tüm programlar (Grup Rehberliği, Barış Eğitimi, Storyline, İş Birlikli Öğrenme, Edebiyat Temelli ve Empati Etkinlikleri) empati becerisini artırma konusunda olumlu etki göstermiştir. Özellikle "Barış Eğitimi" programının 12 haftalık uzun bir süre boyunca uygulanmasıyla "Çok Yüksek" düzeyde etki elde edilmesi dikkat çekicidir. Bu bulgu, empatinin derinlemesine ve kalıcı kazanımı için uzun soluklu ve yapılandırılmış programların önemine işaret etmektedir. Grup Rehberliği, Storyline ve Edebiyat Temelli programlar da "Yüksek" etki düzeyleri ile güçlü sonuçlar verirken, bu programların süreleri 8-10 oturum ile 1 dönem arasında değişmektedir. İş Birlikli Öğrenme ve daha kısa süreli Empati Etkinlikleri ise "Orta-Yüksek" etki sağlamıştır. Veriler, literatürdeki deneysel çalışmaların, empatiyi geliştirmek için birden fazla yöntem ve programın etkinliğini kanıtlamış olsa da program süresinin uzaması ve Barış Eğitimi gibi kapsamlı konuları merkeze alan müdahalelerin etkililik düzeyini artırma potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 14

Empati Düzeylerini Etkileyen Faktörler

	Değişken	Bulgular
Demografik Değişkenler	Cinsiyet	15 çalışmada kadınların empati puanları yüksek 12 çalışmada fark yok 1 çalışmada erkeklerde müdahale daha etkili
	Yaş/Sınıf Düzeyi	8 çalışmada yaş arttıkça empati artıyor 6 çalışmada ilişki yok Gelişimsel farklılıklar vurgulanıyor
	Eğitim Düzeyi	Anne-baba eğitimi ↑ → çocuk empatisi ↑ (4 çalışma) Öğretmen eğitimi ↑ → empati ↑ (3 çalışma)
	Sosyoekonomik Durum	3 çalışmada pozitif ilişki 5 çalışmada anlamlı fark yok
	Ailesel Değişkenler	Anne-Baba Tutumları
Aile Yapısı		Çekirdek aile yapısında aile bütünlüğü duygusu daha yüksek (1 çalışma) Evli anne-babaların empatisi daha yüksek (1 çalışma)
Eğitimsel Değişkenler	Öğretim Yöntemleri	İş Birlikli öğrenme → Empati ↑ (2 çalışma) Geleneksel anlatım → Empati ↓ veya değişmez Drama/rol yapma → Etkili (4 çalışma)
	Ders İçerikleri	Sınıf yönetimi odaklı sosyal bilgiler → Empati ↑ Çocuk edebiyatı → Empati ↑ Barış eğitimi → Empati ↑ (%85 etkinlik)
	Öğretmen Özellikleri	Öğretmenin empatisi → Öğrenci motivasyonu ↑ Medeni durum: evli öğretmenler daha empatik
Psikolojik ve Sosyal Değişkenler	Öz Saygı	Düşük ama anlamlı ($r < 0.30$)
	Affetme Eğilimi	Pozitif
	İletişim Becerileri	Güçlü pozitif
	Maneviyat/Dindarlık	Pozitif
	Toplumsal Duyarlılık	Pozitif
	Saldırganlık	Negatif ($r = -.376$ ile $-.427$)
	Zorbalık	Negatif
	Dijital Oyun Bağımlılığı	Negatif ($r = -.376$)
Toplumsal Baskınlık	Negatif	

Tablo 14'e göre, Türkiye'de değerler eğitimi literatüründe empati konusu incelenen çalışmaların bulguları, empatiyi çok boyutlu ve çevresel faktörlerle sıkı ilişki içinde olan kritik bir sosyal beceri olarak konumlandırmaktadır. Demografik değişkenler açısından cinsiyetin etkisi konusunda tam bir fikir birliği olmamakla birlikte, anne-baba eğitimi ve öğretmen eğitiminin artışının çocuk ve öğrenci empatisini pozitif yönde etkilediği görülmektedir. Ailesel değişkenlerde demokratik ebeveyn tutumu yüksek empati ile ilişkilendirilirken, otoriter ve aşırı koruyucu yaklaşımların empati düzeyini düşürdüğüne dair güçlü bulgular mevcuttur. Eğitim ortamlarında ise geleneksel anlatım yöntemleri yerine Drama, Rol Yapma ve İş Birlikli Öğrenme gibi aktif yöntemlerin ve Çocuk Edebiyatı gibi ders içeriklerinin empatiyi geliştirmede etkili olduğu raporlanmıştır. Empatinin psikolojik ve sosyal alandaki işlevi, affetme, iletişim becerileri, maneviyat ve toplumsal duyarlılık gibi yapıcı özelliklerle pozitif

ilişkiler kurarken, saldırganlık, zorbalık, dijital oyun bağımlılığı ve toplumsal baskınlık gibi yıkıcı eğilimlerle güçlü negatif ilişkiler içinde olmasıyla netleşmektedir. Bu kapsamlı bulgular, empatinin sadece bireysel bir erdem değil, aynı zamanda sağlıklı sosyal ve ahlaki gelişimin temelini oluşturan, pedagojik ve ailesel destekle güçlendirilmesi gereken merkezî bir beceri olduğunu açıkça göstermektedir.

Tablo 15*Makalelerde En Sık Referans Verilen Teoriler ve Araştırmacılar*

Araştırmacı	Ülke	Makale Sayısı/Oran	Katkı Alanı
Dökmen 1988, 2003	Türkiye	22 (%55)	Türkiye’de empati çalışmalarının öncüsü Empati süreci ve ölçek geliştirme
Carl Rogers 1975, 1982, 1983	Uluslararası	18 (%45)	Empatik anlayış
Bryant 1982	Uluslararası	12 (%30)	Çocuklarda empati ölçümü
Yüksel 2003	Türkiye	8 (%20)	Çocuklarda empati ölçeği adaptasyonu
Eisenberg & Strayer 1987	Uluslararası	8 (%20)	Prososyal gelişim
Hoffman 2000	Uluslararası	7 (%17,5)	Empatinin gelişimi
Davis 1980	Uluslararası	4 (%10)	Çok boyutlu empati modeli

Tablo 15’e göre, Türk araştırmacılar arasında Dökmen, 22 çalışmayla (%55), açık ara en çok referans verilen isimdir. Bu durum, Dökmen’in hem Empatik Eğilim Ölçeği gibi yaygın kullanılan bir ölçme aracı geliştirmesi hem de empatinin kavramsal süreci üzerine yaptığı çalışmalarla alana metodolojik ve teorik temel sağladığını göstermektedir. Ayrıca, çocuklar için empati ölçeği adaptasyonu ile öne çıkan Yüksel’in 8 çalışma ile literatürde önemli bir yer tutması, ulusal ölçme araçlarının ve adaptasyon çalışmalarının önemini vurgulamaktadır. Uluslararası literatürden ise en çok atıf alan kuramcı 18 çalışma ile Carl Rogers’tır. Bu da empatinin “empatik anlayış” ve danışan merkezli terapi bağlamındaki temel tanımının ve insancıl yaklaşımının Türkiye literatüründe güçlü bir kavramsal dayanak oluşturduğunu göstermektedir. Bryant, çocuklarda empati ölçümü alanındaki çalışmalarıyla öne çıkarken, Hoffman, empatinin gelişimsel süreçleri, Eisenberg, prososyal gelişim ve Davis ise çok boyutlu empati modeli ile literatüre önemli kavramsal katkılar sağlamıştır (Aydın vd., 2014; Gökalp vd., 2021).

Tablo 16*Makalelerdeki Teorik Yaklaşımlar*

Teorik Yaklaşım	Makale Sayısı/Oran	Alt Başlıklar
Gelişimsel Perspektif	18 (%45)	Empatinin yaşla gelişimi; Bilişsel ve duygusal empati gelişim farklılıkları, Kritik dönemler (ergenlik)
Sosyal Öğrenme Teorisi	12 (%30)	Modelleme yoluyla empati öğrenme; Anne-baba tutumlarının rolü; Gözlem ve taklit
İletişim Teorileri	10 (%25)	Empatik iletişim becerileri; Aktif dinleme, Geri bildirim süreçleri

Değerler Eğitimi Kuramları	8 (%20)	Değerlerin içselleştirilmesi; Karakter eğitimi, Ahlaki gelişim
Din Psikolojisi	2 (%5)	Maneviyat ve empati; Dinî değerler ve empati ilişkisi

Tablo 16, Türkiye'deki empati literatüründe çalışmaların kavramsal ve kuramsal arka planını ortaya koymaktadır. İncelenen makalelerin büyük bölümü (%45), Gelişimsel Perspektif'i temel almıştır. Bu yaklaşım, empatinin yaşla birlikte nasıl geliştiğini, bilişsel ve duygusal boyutlar arasındaki farklılıkları ve ergenlik gibi kritik gelişim dönemlerini incelemeye odaklanarak, empatiyi zaman içinde değişen bir olgu olarak ele almıştır. İkinci en sık kullanılan kuramsal çerçeve olan Sosyal Öğrenme Teorisi (%30, 12 çalışma), empatiyi modelleme, gözlem ve taklit yoluyla öğrenilen bir beceri olarak görmüş ve bu bağlamda özellikle anne-baba tutumlarının rolüne vurgu yapmıştır. İletişim Teorileri (%25, 10 çalışma) ise empatinin iletişim becerileri, aktif dinleme ve geri bildirim süreçleri gibi uygulama yönüne odaklanarak, empatik iletişimin önemini vurgulamıştır. Daha spesifik olarak, Değerler Eğitimi Kuramları (%20, 8 çalışma) empatinin karakter eğitimi, ahlaki gelişim ve değerlerin içselleştirilmesi süreçlerindeki yerini incelerken, Din Psikolojisi (2 çalışma) maneviyat ve dinî değerlerin empati üzerindeki gücünü araştırmıştır. Bu dağılım, literatürün empatiyi sadece bireysel bir erdem olarak değil; gelişimsel süreçlere bağlı, sosyal öğrenmeyle kazanılan ve iletişim becerileriyle daha kullanışlı hâle gelen çok yönlü bir yapı olarak ele aldığını göstermektedir.

Tablo 17*Makalelerde Çalışılan Eğitim Düzeylerine Göre Dağılım*

Eğitim Düzeyi	Yaş/Seviye Aralığı	Makale Sayısı/Oran
Okul Öncesi	4–6 yaş	3 (%7,5)
İlkokul	1–4. sınıf	5 (%12,5)
Ortaokul	5–8. sınıf	15 (%37,5)
Lise	9–12. sınıf	4 (%10)
Üniversite	Lisans düzeyi	10 (%25)
Öğretmen/Eğitimci	Yetişkin	3 (%7,5)

Tablo 17'ye göre incelenen literatürdeki 40 makalenin eğitim düzeylerine göre dağılımı, araştırmaların ortaokul ve üniversite kademelerinde belirgin bir şekilde yoğunlaştığını göstermektedir. Çalışmaların en büyük payı %37,5 ile ortaokul düzeyine (15 makale) ait olması ergenlik döneminin empati gelişimi için kritik bir dönem olarak algılanmasıyla ilişkilendirilebilir, bunu %25 ile üniversite (10 makale) düzeyindeki araştırmalar takip etmektedir; bu iki kademe, literatürün yarısından fazlasını oluşturmaktadır. İlkokul düzeyindeki çalışmalar %12,5 ile üçüncü sırada yer alırken, Lise düzeyinin %10 ile görece daha az ilgi gördüğü anlaşılmaktadır. En az çalışma ise %7,5 ile okul öncesi ve mevcut öğretmen/eğitimci grupları üzerinde yapılmıştır. Bu dağılım, empatinin hem gelişimsel olarak kritik bir

geçiş dönemi olan ortaokulda hem de mesleki gelişim açısından önemli olan üniversite düzeyinde sıkça araştırıldığını; ancak okul öncesi gibi temel gelişim evrelerinde ve bizzat uygulamayı yapan öğretmenler üzerinde daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktadır (Dinçyürek, 2013; Tosun ve Güntaş, 2018; Uysal, 2016; Yıldırım ve Konuk, 2018; Yıldız ve Bağçeli Kahraman, 2025; Yiğit ve Deniz, 2012).

Tablo 18

Eğitim Düzeyi ve Empati İlişkisi Bulguları

Eğitim Düzeyi	Makale Sayısı	Temel Bulgular
Okul Öncesi	3	Anne-baba tutumları empati gelişiminde kritik rol oynar. Demokratik ebeveyn tutumu yüksek empati ile ilişkilidir. Oyun temelli müdahaleler etkilidir.
İlkokul	5	Empati öğretilebilir bir beceridir. Empati geliştirme programları yüksek etkililik (%85-90) göstermiştir. Edebiyat ve hikâye kullanımı başarılıdır.
Ortaokul	15	Zorbalıkla mücadelede empatinin önemi vurgulanmıştır. Ders kitaplarında empati unsurları sınıf seviyesi arttıkça azalmaktadır. Dijital oyun bağımlılığı ile empati arasında ters ilişki tespit edilmiştir.
Lise	4	Tarihsel empati çalışmaları ve değerler-kariyer beklentileri ilişkisi öne çıkmıştır. Değerler eğitimi ve insani değerler, problem çözme ve empatiyi yordamaktadır.
Üniversite	10	Öğretmen adaylarında empati düzeyleri incelenmiştir. Empati, mesleki yeterlik bağlamında ele alınmış ve farklı bölümler arası karşılaştırmalar yapılmıştır. Sınıf seviyesi arttıkça empati becerisinin arttığına dair çalışmalar bulunmaktadır.

Tablo 18, eğitim kademelerine göre farklı odak noktalarıyla empati gelişimine dair kapsayıcı bilgiler sunmaktadır. Okul öncesi dönem, empatinin gelişiminde demokratik ebeveyn tutumlarının ve oyun temelli müdahalelerin önemini ortaya koymaktadır. Bir çalışmada 142 çocuk ve annesi incelenmiş, demokratik tutum ile empati arasında pozitif, otoriter tutum ile negatif ilişki saptanmıştır (Derman ve Buntürk, 2020). Farklılıklara saygı ve kültürel bakış, çocukların empati becerilerinin %19'unu açıklamaktadır (Yıldız ve Bağçeli Kahraman, 2025). Başka bir çalışmada 210 okul öncesi çocuk (4-6 yaş) incelenmiş ve sosyal becerilerin saldırganlığı azalttığı görülmüştür (Parsak ve Kuzucu, 2020). İlkokul dönemi, empatiyi yüksek başarıyla öğretilebilir bir beceri olarak konumlandırmakta ve edebiyatın kullanımının etkisini vurgulamaktadır. 4. sınıf öğrencilerinin (n=386) özsaygı ve empati düzeyleri arasında düşük ama anlamlı pozitif bir ilişki ($r < 0,30$) bulunmuştur (Çetin, 2018). 2. sınıf öğrencilerine (n=20) uygulanan 8 oturumluk empati geliştirme programı sonucunda deney grubunda anlamlı artış sağlanmıştır (Yılmaz Bingöl ve Uysal, 2015). Ortaokul düzeyindeki çalışmaların, empatinin zorbalıkla mücadele ve akran ilişkilerini düzenlemedeki sosyal işlevine odaklandığını göstermektedir. Türkçe ders kitaplarındaki empati durumları 5. sınıftan (33 adet) 8. sınıfa (15 adet) doğru kademeli olarak azalmaktadır (Kaya ve Erol, 2021). Barış eğitimi programı uygulanan deney grubunda (n=158)

empati puanlarında anlamlı artış görülmüştür (Sağkal vd., 2012). 240 öğrenci ile yapılan çalışmada, dijital oyun bağımlılığı ($r=-.376$) ve zorbalık bilişleri ($r=-.427$) ile empati arasında negatif ilişki saptanmıştır (Kılıç, 2019). Lise dönemi odaklı çalışmaların bulgularına göre değerler eğitimi ve insani değerler, problem çözme ve empatiyi yordamaktadır. 574 lise öğrencisi üzerinde yapılan çalışmada, insani değerlerin problem çözme ve empati üzerindeki etkisi .001 anlamlılık seviyesinde doğrulanmıştır (Demir ve Dilmaç, 2019). Üniversite düzeyinde ise empati, mesleki yeterlik ve kariyer beklentileri ile ilişkilidir. Bölümler arası farklar mevcuttur. 205 üniversite öğrencisiyle yapılan çalışmada, kariyer beklentileri ile empati arasında $r=0.425$ ($p<0.01$) düzeyinde pozitif ilişki bulunmuştur (Tosun ve Güntaş, 2018). Ergoterapi öğrencileri ($n=144$) ile yapılan çalışmada, empati ile etik değerlere yakınlık arasında yüksek düzeyde pozitif ilişki saptanmıştır (Kocademir vd., 2023). Eğitim fakültesi öğrencileri ($n=332$) üzerinde yapılan çalışmada, 4. sınıf öğrencilerinin empati becerilerinin 1. sınıflara göre anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür (Karataş, 2012).

Tablo 19

Makalelerin Disiplin Alanları Analizi

Disiplin Alanı	Makale Sayısı/Oran
Eğitim Bilimleri (Genel)	25 (%62,5)
Psikoloji / Rehberlik	12 (%30)
Sosyal Bilgiler Eğitimi	8 (%20)
Din Psikolojisi / Maneviyat	3 (%7,5)
Türkçe Eğitimi	2 (%5)
Sosyal Hizmet	2 (%5)
Sağlık Bilimleri	2 (%5)
Güvenlik / İşletme	1 (%2,5)

Tablo 19'da veriler bazı çalışmalarda disiplinler arası bir yaklaşım tercih edildiğini göstermektedir. Tabloya göre empati konusunun Türkiye'de ağırlıklı olarak Eğitim Bilimleri perspektifinden ele alındığını göstermektedir. Makalelerin yarıdan fazlası doğrudan Genel Eğitim Bilimleri alanında yer alırken, Sosyal Bilgiler Eğitimi %20'lik önemli bir paya sahiptir. Bu iki alan birlikte literatürün büyük çoğunluğunu oluşturmakta, empatinin özellikle okullardaki pedagojik süreçler ve sosyal içerikli dersler üzerinden incelendiğini ortaya koymaktadır. İkincil disiplinler arasında yer alan Psikoloji/Rehberlik disiplini, empatinin psikososyal boyutuna odaklanırken; Türkçe Eğitimi, Sosyal Hizmet ve Din Psikolojisi gibi daha özelleşmiş alanlar ise her biri %5'lik payla, empatinin dil, sosyal çevre ve manevi boyutlardaki etkileşimlerini inceleyen daha spesifik çalışmalara ev sahipliği yapmıştır. Bu dağılım, empatinin değerler eğitimi bağlamında disiplinler arası bir konu olmasına rağmen, uygulayıcı bilim dalı olarak Eğitim Bilimlerinin ağırlığını hissettirdiği görülmektedir.

Tablo 20*Makalelerde Gelecek Araştırmalar İçin Öneriler*

Öneri Başlığı	Makale Sayısı	Açıklama
Farklı eğitim düzeylerinde çalışmalar	18	Eğitim kademelerine göre empati farkları incelenmeli
Deneysel/müdahale programlar	16	Etki değerlendirmesi için yapılandırılmış uygulamalar öneriliyor
Boylamsal araştırmalar	14	Zaman içinde empati gelişimini izleme
Karma yöntem kullanımı	12	Nicel ve nitel veri birlikte kullanılmalı
Farklı kültürel gruplarda	8	Kültürel bağlamda empati farklılıkları araştırılmalı
Davranışsal gözlem yöntemleri	7	Doğrudan gözlemlerle empati davranışları ölçülmeli
Öğretmen eğitimi programları	6	Öğretmenlerin empati becerileri geliştirilmelidir
Nöropsikolojik araştırmalar	2	Empatinin nörobilimsel temelleri araştırılmalı

Tablo 20’de listelenen gelecek araştırmalar için öneriler, literatürün öncelikli gelişim alanlarını göstermektedir. Mevcut çalışmaların yoğunlaştığı belli kademelerin dışındaki eğitim düzeylerinde (18 çalışma) ve farklı kültürel gruplarda (8 çalışma) örneklem çeşitliliğinin artırılması gerekmektedir. Metodolojik olarak ise sadece durum tespiti değil, deneysel/müdahale programları (16 çalışma), uzun süreli boylamsal araştırmalar (14 çalışma) ve karma yöntem kullanımı (12 çalışma) ile, bilginin derinleştirilmesi önerilmektedir. Ayrıca, öznel ölçümlerin ötesine geçmek için davranışsal gözlem yöntemlerinin (7 çalışma) ve uygulamayı desteklemek için öğretmen eğitimi programlarının (6 çalışma) geliştirilmesi de literatürün gelecekteki temel yönelimlerini oluşturmaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Bu sistematik derleme ve betimsel analiz çalışması ile Türkiye’de değerler eğitimi literatüründe empatinin nasıl kavramsallaştırıldığı, hangi yöntemlerle araştırıldığı ve değerler eğitimi ile nasıl ilişkilendirildiği detaylı bir şekilde ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Elde edilen bulgular, Türkiye’deki empati araştırmalarının özellikle 2020-2021 yıllarında belirgin bir artış gösterdiğini ve bu konunun disiplinler arası bir ilgi alanı olarak farklı disiplin alanlarında kabul gördüğünü ifade etmektedir. Araştırmaların büyük çoğunluğunun nicel yöntemlerle gerçekleştirilmesi, empatinin ölçülebilir bir beceri olarak algılandığını ve Dökmen’in “Empatik Eğilim Ölçeği”nin Türkiye’de standart ölçme aracı hâline geldiğini göstermektedir.

Bu çalışmanın bulgularından biri, yapılan araştırmalarda en çok nicel araştırma yöntemlerinin kullanılmasıdır. Doğan da (2025), okul öncesi dönemde çocukların empati becerileri üzerine Türkiye’de yapılmış araştırmaları sistematik olarak incelediği çalışmasında yapılan araştırmaların büyük ölçüde nicel ve ilişkisel tarama modellerine dayandığını ortaya koymuştur. Ayrıca Doğan (2025), kullanılan ölçme araçlarının büyük oranda yurt dışı kaynaklı olduğunu ifade etmiştir. Bu bulgu da bizim araştırmamızın bulgularıyla paralellik göstermektedir. Çalışmamız incelendiğinde Dökmen (1988) haricinde kullanılan diğer ölçeklerin yurt dışı kaynaklı olduğu görülmektedir.

Literatür analizi, empatinin kavramsal olarak ağırlıklı şekilde bilişsel ve duyuşsal boyutlarıyla ele alındığını ortaya koymuştur. Makalelerin neredeyse tamamı empatinin "perspektif alma" ve "duygusal paylaşım" boyutlarına odaklanırken, davranışsal boyutun ve gözlemlenebilir ahlaki eylemlere dönüşümünün görece daha az vurgulanması, literatürde önemli bir boşluğa işaret etmektedir. Bununla birlikte, empatinin değerler eğitimi ile ilişkilendirilmesinde çeşitli yaklaşımlar benimsenmiştir. Çalışmaların büyük bir kısmı empatiye değerlerle ilişkili bir sosyal beceri olarak yaklaşırken, doğrudan değerler eğitimi çalışması olarak kavramsallaştırma daha az yaygındır. Empati, literatürde en sık "saygı" ve özellikle "farklılıklara saygı" değeriyle ilişkilendirilmiş, bunu sorumluluk, hoşgörü ve yardımseverlik gibi değerler takip etmiştir.

Araştırmalarda kuramsal temellerin incelenmesi, empatinin Türkiye literatüründe çok yönlü bir yapı olarak ele alındığını göstermektedir. Gelişimsel perspektif en baskın kuramsal çerçeve olarak öne çıkarken, sosyal öğrenme teorisi ve iletişim teorileri de sıklıkla başvurulan yaklaşımlardır. Bu durum, empatinin sadece doğuştan gelen bir özellik değil, aynı zamanda yaşla birlikte gelişen, sosyal çevreden öğrenilen ve iletişim becerileriyle pekiştirilen bir yetkinlik olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır. Eğitim kademeleri açısından bakıldığında, araştırmaların ortaokul ve üniversite düzeylerinde yoğunlaştığı, okul öncesi ve öğretmenler üzerinde ise daha az çalışma yapıldığı görülmektedir.

Bu araştırmada deneysel müdahale programlarına ilişkin bulgular, empati geliştirme çalışmalarının Türkiye'de büyük oranda başarılı sonuçlar verdiğini göstermektedir. Hasgül ve Zengin (2019) de Türk toplumunda empati ve empatik becerinin artırılmasında empati eğitim programlarının etkililiğini 13 deneysel çalışma üzerinden inceledikleri araştırmalarının sonucunda etki büyüklüğünün yüksek çıkmasıyla, empati eğitim programlarının Türk toplumunda empatiyi ve empatik beceriyi artırmada etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Bu çalışmada drama, rol yapma, oyun ve edebiyat temelli programlar gibi aktif katılımı gerektiren yöntemlerin, geleneksel anlatım yöntemlerine göre çok daha etkili olduğu ortaya konmuştur. Özellikle 6-12 oturma arasında yapılandırılan, küçük gruplarla yürütülen ve sistematik geri bildirim mekanizmaları içeren programların, deney gruplarında yüzde 20 ile yüzde 45 arasında değişen oranlarda anlamlı empati artışları sağladığı tespit edilmiştir. Barış eğitimi gibi uzun soluklu ve kapsamlı programların ise en yüksek etki düzeyine ulaştığı görülmüştür. Araştırmacılar, empati becerilerinin geliştirilebilir olduğu konusunda görüş birliğine sahiptir; bu gelişimin başlıca yolu ise eğitim programlarından yararlanmak, bilgi ve beceri düzeyini artırmak ve başkalarıyla daha sağlıklı bağlantılar oluşturmaya yönelik çalışmalardan oluşmaktadır (Dizer ve İyigün, 2010; Dökmen, 2010; Herbek & Yammarino, 1990; Kapıkıran, 2007; Kolko, 2014).

Demografik ve çevresel faktörlerin empati gelişimi üzerindeki etkisine ilişkin bulgular, empatinin çok boyutlu ve bağlamsal bir yapıya sahip olduğunu doğrulamaktadır. Anne-baba eğitim düzeyi ve demokratik ebeveyn tutumlarının empatiyi olumlu yönde etkilediği, buna karşın otoriter ve

aşırı koruyucu yaklaşımların empati düzeyini düşürdüğü ortaya konmuştur. Empatinin affetme, maneviyat ve iletişim becerileri gibi yapıcı özelliklerle pozitif, saldırganlık, zorbalık ve dijital oyun bağımlılığı gibi yıkıcı eğilimlerle ise negatif ilişkiler içinde olması, bu becerinin sosyal ve ahlaki gelişimdeki önemli rolünü vurgulamaktadır. Araştırmadan elde edilen bulgular, empatinin değerler eğitiminde yalnızca bir değer olarak değil, aynı zamanda diğer değerlerin kazanılmasını kolaylaştıran temel bir beceri ve ahlaki gelişimin yapı taşı olduğunu ortaya koymaktadır.

Öneriler

- Literatürde genellikle bilişsel ve duyuşsal yönleriyle sınırlı kalan empatinin, ihmal edilen davranışsal boyutunun gözlem temelli yöntemlerle araştırılması ve değerler eğitiminde somut ahlaki eylemlere dönüştürecek uygulama modelleriyle desteklenmesi önerilmektedir.
- Literatürdeki eksiklikleri gidermek amacıyla okul öncesi dönemden başlayarak farklı sosyokültürel grupları kapsayan, boylamsal ve karma yöntemli araştırmalara öncelik verilmesi önerilmektedir.
- Kısa vadeli çalışmalar yerine öğretmen, aile ve okul yönetimini de sürece dâhil eden, uzun soluklu ve kapsamlı empati geliştirme programları tasarlanarak etkililiğinin test edilmesi faydalı olacaktır.
- Empati ve değerler eğitimi arasındaki ilişkinin altında yatan mekanizmaları açıklayan ve bu değerlerin içselleştirilmesini sağlayan sistematik araştırmalar yapılması önerilir.

Araştırma ve Yayın Etiği

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Etik kurul izin bilgileri

Etik kurul izni gerektirmeyen bir çalışma olduğuna dair beyan sisteme yüklenecektir.

Yazarların Katkı Oranı

Tek yazarlı bir makaledir. Yazar tek başına hazırlamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışmada hiçbir şekilde çıkar çatışması teşkil edebilecek bir durum bulunmamaktadır.

Kaynaklar

Akgül, N. ve Yavuzer, N. (2019). Kişilerarası duyarlılık eğitiminin üniversite öğrencilerinin empati ve iletişim becerilerine etkisi. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 14 (2), 539-554.

Aktın, K. (2021). Bir tarihsel empati çalışması: Sarıkamış'ta asker olmak. *Milli Eğitim Dergisi*, 50 (229), 157-178.

Türkiye'de Değerler Eğitimi Literatüründe Empati: Bir Sistematik Derleme ve Betimsel Analiz

- Aktın, K. ve Şahin, S. (2021). Öğrencilerin tarihsel empati deneyimlerinin incelenmesi üzerine bir çalışma. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 7 (15), 169-194.
- Aksoy, E. (2017). *İlkokullarda değerler eğitiminde etkili olan faktörlere ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Siirt Üniversitesi.
- Ata-Doğan, S. (2025). Okul öncesi dönemde çocukların empati becerilerine yönelik araştırmaların sistematik incelenmesi. *TEBD*, 23 (2), 1703-1722. <https://doi.org/10.37217/tebd.1591302>
- Aydın, A. ve Açar, K. (2013). Normal ve zihin engelli ergenlerin empati becerileri ile annelerinin empati becerileri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9 (2), 301-314. <https://doi.org/10.17860/efd.45210>.
- Aydın, M., Tola, N. ve Çoknaz, H. (2014). 6. sınıfta beden eğitimi dersinde uygulanan kubaşık öğrenme modelinin öğrencilerin empatik eğilimlerine etkisi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14 (2), 269-281.
- Bulut, H. ve Düşmez, İ. (2014). Öğretmenlerin empatik eğilim becerilerinin demografik ve mesleki değişkenler bakımından karşılaştırılması. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (5), 105-115.
- Çankaya, G. ve Ergin, H. (2015, Mayıs 11–13). *Çocukların oyunlara göre empati ve saldırganlık düzeylerinin incelenmesi* [Tam Metin]. Uluslararası Katılımlı 3. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi, ss. 283–297. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/29443>
- Çatlak, İ. H. ve Yiğit, E. Ö. (2017). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına empati becerisi ve farklılıklara saygılı olma değerinin kazandırılmasında storyline yönteminin etkisi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17 (4), 1794-1819.
- Çetin, C. N. (2018). Dördüncü sınıf öğrencilerinin özsaygı düzeylerinin ana baba tutumları ve empati düzeyleri ile ilişkisinin incelenmesi. *Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 1 (1), 21-47.
- Demir, M. K. (2012). Sınıf öğretmeni adaylarının empati becerilerinin incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi* 33, 107-121.
- Demir, S. ve Dilmaç, B. (2019). Ergenlerin kişilerarası problem çözme becerileri ve empatik eğilimlerinin sahip oldukları değerler açısından incelenmesi. *Opus International Journal of Society Researches*, 11 (18), 134-156. <https://doi.org/10.26466/opus.517581>.
- Derman, G. S. ve Bağ, V. (2021). Kişilerarası ilişkilerde empati: İnsanın manevi dünyası ile empati arasındaki ilişkinin incelenmesi. *International Journal of Social and Economic Sciences*, 11 (1), 1–11.
- Dinçyürek, S. (2013). Üniversite öğrencilerinin empatik becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 10, 95-116.
- Dizer, B. ve İyigün, E. (2010). Yoğun bakım hemşirelerinde empatik eğilim düzeyleri ve etkileyen faktörler. *Journal of Anatolia Nursing and Health Sciences*, 12 (1), 9-19.
- Doğuş, Y. (2011). Okul yöneticileri ve öğretmenlerin bakışı ile empatik iletişim. *Education Sciences*, 6 (1), 696-707.
- Dökmen, Ü. (1988). Empatinin yeni bir modele dayanılarak ölçülmesi ve psikodrama ile geliştirilmesi. *A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 21 (1-2), 155-190.
- Dökmen, Ü. (1995). *İletişim çalışmaları ve empati*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Dökmen, Ü. (2010). *Sanatta ve günlük yaşamda iletişim çatışmaları ve empati*. Ankara: Remzi Kitabevi.

- Ekşi, H., Kılıç Memur, H. N., Sevgi Yalın, H. ve Dinç, S. (2020). Sosyal mesafe ve maneviyat arasındaki ilişkide empati ve toplumsal baskınlığın aracı rolü: Suriyelilere yönelik karma bir çalışma. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 24 (2), 257-275.
- Erdem, A. R. (2003). Üniversite kültüründe önemli bir unsur: Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (4), 55-72.
- Erdem, A. R. ve Gözel, E. (2011). Eğitim fakültelerinde görev yapan öğretim elemanlarının gösterdiği empati becerisinin öğretim elemanları ve 4. sınıf öğretmen adayları tarafından değerlendirilmesi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (26), 176-195.
- Gökalp, A., Gökalp, A. ve İnel, Y. (2021). Empati ölçeği: Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması (Empathy scale: validity and reliability study). *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 5 (1), 32-45. <https://doi.org/10.15659/ankad.v5i1.137>.
- Halstead, J.M. & Taylor, M.J. (2000). Learning and teaching about values: A review of recent research. *Cambridge Journal of Education*, 30 (2), 169- 202. doi: 10.1080/713657146
- Hasgül, E. ve Zengin, O. (2019). Türk toplumunda empatinin ve empatik becerinin artırılmasında empati eğitim programlarının etkililiği: Meta-analiz çalışması. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 9-11 (18), 2404-2421.
- Herbek, T. A. & Yammarino, F. J. (1990). Empathy training for hospital staff nurses. *Group & Organization Management*, 15 (3), 279-295.
- Hoffman, M. L. (1990). "The contribution of empathy to justice and moral judgment", N.Eisenberg ve J. Stayer (Ed.), *Empathy and Its development*, Cambridge University Press, New York.
- Kapıkıran, N. A. (2007). Üniversite öğrencilerinde ahlaki davranışın empatik eğilim ve kendini ayarlama açısından incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3 (28), 33-47.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karataş, Z. (2012). Eğitim fakültesi öğrencilerinin empatik becerileri ve benlik saygısı düzeylerinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy University Journal of Education Faculty*, 1 (23), 97-114.
- Kaya, A. ve Siyez, D. M. (2010). KA-Sİ çocuk ve ergenler için empatik eğilim ölçeği: Geliştirilmesi geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Eğitim ve Bilim*, 35, 110-125.
- Kaya, M. ve Erdem, İ. (2020). Çocuk edebiyatı eserlerinin 7. sınıf öğrencilerinin empati becerisinin gelişimine etkisi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17 (1), 79-114. <https://doi.org/10.33711/vyuefd.671863>.
- Kaya, M. ve Erol, S. (2021). Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan öyküleyici metinlerdeki empati durumlarının değerlendirilmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (1), 89-105. <https://doi.org/10.33437/ksusbd.821126>.
- Kılıç, K. M. (2019). Ergenlerde dijital oyun bağımlılığı, zorbalık bilişleri ve empati düzeyleri arasındaki ilişkiler. *İlköğretim Online*, 18 (12), 549-562. <https://doi.org/10.17051/ilkonline.2019.562015>.
- Kocademir, F. N., Özata Değerli, M. N. ve Altuntaş, O. (2023). Ergoterapi öğrencilerinin toplumsal duyarlılığı, empati becerileri ve etik değerlere yatkınlığının incelenmesi. *Ergoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi*, 11 (3), 65-74. <https://doi.org/10.30720/ered.1274141>.
- Kolko, J. (2014). *Well-designed: How to use empathy to create products people love*. Harvard Business Press.

Türkiye'de Değerler Eğitimi Literatüründe Empati: Bir Sistematik Derleme ve Betimsel Analiz

- Küçükkaragöz, H. ve Canbulat, Y. A. T. (2011). Bir grup ilköğretim öğrencisinin bazı psiko-sosyal değişkenlere göre empatik beceri düzeyleri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (2), 88-100. <https://doi.org/10.12780/UUSB93>.
- MEB (2019). *Türkçe dersi öğretim programı* (1-8. sınıflar). Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Nalbant, A., Babaoğlu, E. ve Çelik, E. (2018). Akran zorbalığına uğrayan kurbanı karşı empati ölçeğinin Türk kültürüne uyarlanması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14 (2), 840-851. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.330394>.
- Okur Berberoğlu, E. ve Berberoğlu, B. (2015). Çanakkale savaşları ve Anzak günü kapsamında Türkiye ve Yeni Zelanda eğitim programlarında 'tarihsel empati ve küresel vatandaşlık' kavramlarının karşılaştırması. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, 13 (18), 657-666. <https://doi.org/10.17518/caty.11649>.
- Öz, F. (1998). Son sınıf hemşirelik öğrencilerinin empatik eğilimleri, empatik becerileri ile akademik başarıları arasındaki ilişki. *C. Ü. Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 2 (2), 32-38.
- Parsak, B. ve Kuzucu, Y. (2020). Ebeveyn tutumları ile okul öncesi dönem çocuklarında saldırganlık arasındaki ilişkide çocukların empati ve sosyal becerilerinin rolü. *Humanistic Perspective*, 2 (3), 347-374. <https://doi.org/10.47793/hp.778702>.
- Rehber, U. E. ve Atıcı, Y. D. D. M. (2009). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerine göre çatışma çözme davranışlarının incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18 (1), 323-342.
- Sağkal, A. S., Türnüklü, A. ve Totan, T. (2012). Kişilerarası barış için empati: Barış eğitiminin empati becerilerine etkileri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1447-1460.
- Sandelowski, M., Docherty, S. & Emden, C. (1997). Qualitative metasynthesis: Issues and techniques. *Research in Nursing & Health*, 20(4), 365-371.
- Serpen, A. ve Hasgöl, E. (2015). Sosyal hizmet uygulamalarında empatinin önemi ve yardım ilişkisi üzerindeki etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* (35). <https://doi.org/10.21560/spcd.36331>.
- Siyez, D. M. ve Kaya, A. (2011). Akran zorbalığı gruplarında empatik eğilim. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 23-43.
- Suri, H. (2011). Purposeful sampling in qualitative research synthesis. *Qualitative Research Journal*, 11(2), 63-75.
- Şimşek, Ş. (2020). Çocuk edebiyatında değerler eğitimi. Ş. Şimşek ve F. Bulut (Ed.), *Çocuk edebiyatı yazarlarının kaleminden değerler eğitimi* içinde (ss. 9-19). Akademisyen Kitabevi.
- Şimşek, Ş. ve Özcan, M. (2021). Sorularla Türkçe derslerinde değerler eğitimi. Ö. T. Kara (Ed.), *Sorularla Türkçe eğitimi* içinde (ss. 564-585). Asos Yayınları.
- Taner Derman, M., Türen, Şeyma ve Buntürk, T. (2020). Okul öncesi çocukların empati bölümleri ile annelerinin ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 4 (3), 336-368. <https://doi.org/10.24130/eccd-jecs.1967202042188>.
- Taşkın, S. (2025). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde Değerler Eğitimi Yaklaşımının Analizi. *İstanbul Eğitim Dergisi* (2), 160-180. <https://doi.org/10.71270/istanbulegitim.istj.1640604>
- Topal, Y. (2019). Değerler eğitimi ve on kök değer. *Mavi Atlas*, 7 (1), 245-254.

- Tosun, Ü. ve Güntaş, S. (2018). Üniversite öğrencilerinin kariyer beklentileri ile empati eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi: KKTC örneği. *European Journal of Managerial Research (EUJMR)*, 2 (2), 23-38.
- Tosun, Y. ve Kozikoğlu, İ. (2025). Sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik uygulamaları ve önerileri: Nitel bir çözümleme. *Sinop Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 360-379.
- Uğurlu, C. T. (2016). Öğretmenlerin iletişim becerisi ve empatik eğilim davranışlarının çocuk sevme düzeyleri üzerine etkisi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 3 (2), 51-61.
- Uysal, V. (2016). Gençlerde empati eğilimi, anne-baba tutumları ve dindarlık. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. Nisan, 2016. 7-40. <https://doi.org/10.21054/deuifd.282803>.
- Yağcı, F., Arıcı Doğan, D. ve Sezgin, E. (2021). Üniversite öğrencilerinin empati becerileri, affetme eğilimleri ve aile bütünlük duygusu arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32 (4), 1305-1324. <https://doi.org/10.33417/tsh.936771>.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. (8. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, T. ve Konuk, Y. (2018). Empati becerisine dayalı etkinliklerle desteklenen sosyal bilgiler öğretiminin öğrencilerin çevre bilincine ve akademik başarılarına etkisi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 2 (2), 57-69.
- Yıldız, A. ve Bağçeli Kahraman, P. (2025). Okul öncesi dönem çocuklarının farklılıklara saygı düzeylerinin ve farklı kültürlere bakışlarının empati becerilerini yordama gücü. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2), 498-516. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.1575331>.
- Yıldız, B. ve Cengeli Köse, T. (2025). Karakter ve değer eğitimi kapsamında 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programının empati becerisi bağlamında incelenmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16 (2), 2274-2293. <https://doi.org/10.51460/baebd.1675772>.
- Yılmaz Bingöl, T. ve Uysal, R. (2015). Empati geliştirme grup rehberliği programının ilköğretim ikinci sınıf öğrencilerinin empati düzeylerine etkisi. *İlköğretim Online*, 14 (2), 430-437.
- Yiğit, R. ve Deniz, M. E. (2012). Güvenlik alanında yeni bir kurum: Özel güvenlikçilerin kişilik özellikleri, empatik eğilim ve iletişim becerileri. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12 (24), 357-378.

Extended Abstract

Introduction

Values are a set of principles, shared norms, and belief systems that guide individuals in determining what is desirable or undesirable, what behaviors are appropriate or should be avoided, and that help them maintain a balance between personal well-being and social harmony (Şimşek, 2020). Individuals rely on the values of the society they live in as a guide when responding appropriately to situations and making sound decisions. Since values are transmitted from generation to generation, they play an active role in shaping cultural identity and fostering a sense of social belonging.

Values education is a planned and systematic educational process that aims to help individuals acquire the values necessary for social life and to support their moral development. Halstead and

Taylor (2000) define values education as any explicit or implicit educational activity that helps students understand, reflect upon, and internalize personal and social values.

The primary goal of values education is to cultivate responsible and ethical citizens who not only develop cognitively but also grow emotionally and socially, thereby exhibiting good character traits. In this context, values education enables the transmission of both universal values such as respect, justice, honesty, and responsibility that are essential for democratic social life, and culture-specific values that are rooted in the cultural heritage of a given society.

Empathy lies at the heart of values education and serves as a fundamental skill that enables the acquisition of other values. Defined as the ability to understand others' feelings, to view situations from their perspectives, and to respond appropriately to their emotional states, empathy is a multifaceted concept that encompasses both cognitive and affective dimensions. The internalization and behavioral manifestation of many values such as respect, tolerance, justice, and solidarity-depend on individuals capacity for empathy. Therefore, empathy has become an indispensable element of values education, functioning both as a value to be taught and as an effective tool for teaching other values.

The primary aim of this study is to provide a comprehensive map of academic research on empathy within the context of values education in Türkiye. Through this mapping, the study seeks to systematically analyze methodological trends and conceptual approaches in the literature, including the emphasis placed on the cognitive, affective, or behavioral dimensions of empathy. The significance of the study lies in identifying the educational levels where research has been concentrated and the psychosocial variables with which empathy has been associated. Furthermore, by evaluating the effectiveness of empathy development programs and various teaching methods, the study offers evidence-based insights for practitioners. In doing so, it aims to clearly identify existing research gaps within the literature.

Empathy consists of three fundamental components: putting oneself in another's place, accurately understanding the other person's feelings and thoughts, and conveying this understanding back to them. In addition, empathy encompasses perceptual, cognitive, and emotional dimensions.

Empathy enhances tolerance and problem-solving skills in social relationships while reducing aggressive behaviors. Studies have shown that individuals with higher levels of empathy tend to be more socially and emotionally healthy and well adjusted.

Empathy development programs are considered particularly effective in increasing empathy levels among primary school age children. Through such programs, children's social competence improves, their conflict resolution skills develop, and their aggression levels decrease. Acquiring empathy skills at an early age provides a foundation for both social and moral development (Yılmaz Bingöl & Uysal, 2015).

Method

This study was designed using the descriptive survey model, one of the qualitative research approaches. In this study, which aims to analyze research addressing the skill of empathy within the literature on values education, the examined articles were accessed through Google Scholar using the keywords empathy and empathy value. The study was limited to 40 open-access publications written in Turkish between 2009 and 2025. The articles were coded in detail in terms of their bibliographic information, methodological characteristics, descriptive analysis categories, and contextual data.

The document analysis technique was used to collect the research data. The data obtained through document analysis were interpreted using descriptive analysis. The data were categorized and analyzed under the following headings: bibliographic characteristics (year, journal), methodological approaches (quantitative, qualitative, mixed), definitions and dimensions of empathy, the relationship between empathy and values education, educational levels, disciplinary fields, main findings, and conclusions.

Conclusion, Discussion, and Recommendations

This systematic review and descriptive analysis study aimed to comprehensively reveal how empathy is conceptualized in the values education literature in Türkiye, the methods through which it has been investigated, and how it has been associated with values education. The findings indicate that research on empathy in Türkiye shows a marked increase especially in the years 2020–2021, and that the topic has gained recognition as a multidisciplinary area of interest across various fields. The fact that the majority of studies have been conducted using quantitative methods suggests that empathy is perceived as a measurable skill, and that Dökmen's Empathic Tendency Scale has become the standard measurement tool in Türkiye.

Doğan (2025), in a systematic review of studies conducted in Türkiye on preschool children's empathy skills, found that the research predominantly employed quantitative and relational survey models. This finding is consistent with one of the results of our study, which similarly shows that quantitative research methods are the most commonly used. Additionally, Doğan (2025) noted that most of the measurement tools used were sourced from abroad. This finding parallels the results of our study as well. Our research also shows that aside from Dökmen (1988), other scales used in the literature are primarily adapted from international sources.

The literature analysis reveals that empathy is conceptually addressed largely through its cognitive and affective dimensions. While nearly all articles focus on the perspective-taking and emotional sharing dimensions, the relative lack of emphasis on the behavioral dimension and its transformation into observable moral actions points to a significant gap in the literature. Nevertheless, various approaches have been adopted in relating empathy to values education. A large proportion of studies approach empathy as a social skill related to values, whereas conceptualizing it directly as a

values education construct is less common. In the literature, empathy is most frequently associated with the value of respect, particularly respect for differences, followed by values such as responsibility, tolerance, and benevolence.

An examination of the theoretical foundations in the studies suggests that empathy is treated as a multidimensional construct in the Turkish literature. The developmental perspective emerges as the most dominant theoretical framework, while social learning theory and communication theories are also frequently referenced. This indicates that empathy is viewed not only as an innate trait but also as a competency that develops with age, is learned from the social environment, and is reinforced through communication skills. In terms of educational levels, research is concentrated at the middle school and university levels, whereas fewer studies focus on preschool children and teachers.

Our study's findings on experimental intervention programs show that efforts to enhance empathy in Türkiye have largely yielded successful results. Similarly, Hasgül and Zengin (2019), who examined the effectiveness of empathy training programs in increasing empathy and empathic skills in Turkish society across 13 experimental studies, concluded that these programs are effective, as evidenced by the high effect sizes they reported.

Our study demonstrates that methods requiring active participation such as drama, role-playing, games, and literature-based programs are significantly more effective than traditional lecture-based approaches. Particularly, programs structured across 6-12 sessions, conducted with small groups, and incorporating systematic feedback mechanisms were found to generate meaningful increases in empathy levels, ranging from 20% to 45% in experimental groups. Long-term and comprehensive programs, such as peace education programs, were shown to yield the highest effect sizes. Researchers agree that empathy skills are developable; the primary means of fostering this development are educational programs, increasing knowledge and skill levels, and engaging in practices that promote healthier interpersonal connections (Dizer & İyigün, 2010; Dökmen, 2010; Herbek & Yammarino, 1990; Kapıkıran, 2007; Kolko, 2014).

Findings related to demographic and environmental factors confirm that empathy is a multidimensional and contextual construct. Parental education level and democratic parenting styles were found to positively influence empathy, whereas authoritarian and overprotective approaches negatively affected it. The positive associations of empathy with prosocial traits such as forgiveness, spirituality, and communication skills and its negative associations with harmful tendencies such as aggression, bullying, and digital gaming addiction highlight its crucial role in social and moral development. The findings of the study indicate that empathy, within the context of values education, functions not only as a value but also as a fundamental skill that facilitates the acquisition of other values and serves as a cornerstone of moral development.

It is recommended that the often-neglected behavioral dimension of empathy-typically limited to cognitive and affective aspects in the literature- be investigated through observation-based methods and supported by applied models that translate empathy into concrete moral actions within values education.

To address the gaps in the literature, it is suggested to prioritize longitudinal and mixed-method research that includes diverse sociocultural groups, starting from the preschool period. Instead of short-term studies, it would be beneficial to design long-term and comprehensive empathy development programs that involve teachers, families, and school administrators in the process and to test their effectiveness. Further systematic research is recommended to explain the mechanisms underlying the relationship between empathy and values education and to identify processes that support the internalization of these values.



Açık Erişim Politikası: Bu dergi, araştırmaların kamuya ücretsiz olarak sunulmasının daha büyük bir küresel bilgi alışverişini desteklemesi ilkesiyle içeriğine anında açık erişim sağlar.

This work is licensed under CC BY-NC-ND 4.0

Canonical URL <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>